

DOI: 10.30840/2413-7065.2(71).2019.169678

УКРАЇНЬСЬКА ГАЗОТРАНСПОРТНА СИСТЕМА (ГТС): СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Стефанія БІЛОСТОЦЬКА

учениця 11 класу Бучанської Української гімназії

Науковий керівник – **Поліщук Олена Іванівна**, вчителька географії

Мета дослідження: проаналізувати політико-економічну специфіку функціонування української ГТС у контексті геополітичного протистояння України та Російської імперії.

Завдання дослідження:

1. Окреслити історичну специфіку формування та розвитку української газотранспортної системи.

2. Проаналізувати спроби Кремля підпорядкувати собі Україну за допомогою зорганізованих ним російсько-українських газових війн.

3. З'ясувати небезпеки, які постають перед Україною та цілою системою європейської енергетичної безпеки у зв'язку з реалізацією Кремлем своїх газотранспортних проектів – «Північного потоку-2» та «Турецького потоку».

Газотранспортна система України, незважаючи на своє вигідне географічне розташування, в останні роки все більшою мірою піддається впливу політичних факторів, що призвело до значного скорочення обсягів транспортування природного газу та втрати нею ринкових позицій.

Після розпаду Радянського Союзу та здобуття Україною незалежності постало питання асиметричної залежності нашої держави від Російської Федерації в енергетичній сфері. Виступаючи

головною країною-транзитером, вона потрапляла в залежність від імпорту російських енергоресурсів. Фактично Росія в такий спосіб отримала реальну можливість впливати на політичне поле України.

Для РФ експорт енергетичних ресурсів є ефективним інструментом, що дає змогу прямо чи опосередковано впливати на процеси прийняття економічних і політичних рішень у державах, економіка яких певною мірою залежить від таких поставок (зокрема, частина країн СНД).

Енергетична взаємодія України і Росії належить до економічного та політичного складників відносин цих держав. Найбільший політичний аспект на українсько-російські газові відносини має вплив так звана «газова» дипломатія Москви, яка визначає її монопольне становище на континенті, стає інструментом забезпечення її політичних цілей [1].

Важливим аспектом українсько-російських газових стосунків є вітчизняний стратегічний об'єкт України – газотранспортна система. На сьогоднішній день газові відносини України і Росії регулюються міжнародним контрактом про постачання й транзит газу від 19.01.2009 терміном на 10 років. Також

у ньому прописані умови транзиту російського газу до країн Західної Європи через українську ГТС.

Історія української газової промисловості бере свій початок з 1913 р. – відкриття першого великого газового родовища в Україні – Дашавське. Галичина тоді була одним із найбільших у світі «вуглеводневих» регіонів. У радянські часи разом із Саратовським (Поволжя) Дашавське родовище стало одним із двох основних джерел постачання газу до Москви. На той час розвиток газової промисловості України у Прикарпатті пригальмовувала відсутність у регіоні будь-якої (крім нафтової та солевидобувної) промисловості, яка б споживала газ. Мабуть, розвивати промисловість у Західній Україні, яку офіційно називали «Малопольщею» і яка вважалась аграрним додатком тодішньої Польщі, не входило в інтереси її уряду.

У 1924 р. було побудовано перший газопровід від Дашавського газового родовища до м. Стрий. Тоді ж прокладено газопровід «Дашава–Дрогобич». Незважаючи на перспективність відкриття та освоєння нових газових родовищ у Прикарпатті, розвідувальне та експлуатаційне буріння в передвоєнні роки велось дуже повільними темпами у зв'язку із обмеженими можливостями споживання газу.

Вже у 1940 р. був розроблений проєкт найбільшого на той час у Європі магістрального газопроводу «Дашава – Київ» довжиною 509 км [2].

Магістральний газопровід «Дашава – Київ» був побудований 1946–1948 рр., після чого газ увійшов у міські мережі і квартири киян. Газопровід «Дашава – Київ» на той час був найпотужнішим газопроводом у Європі, його

пропускна здатність становила близько 2 млрд. куб. м за рік [2].

1948 – рік закінчення будівництва першого магістрального газопроводу «Дашава – Київ» діаметром 500 мм з робочим тиском 5,5 МПа прийнято вважати початком розвитку газотранспортної системи України.

У 1951 р. газопровід «Дашава – Київ» продовжено до Москви, – вперше мешканці столиці Радянського Союзу отримують природний газ.

У 1956 р. було відкрите Шебелинське родовище, що спричиняє збільшення обсягів видобування газу. Газифікація території СРСР продовжується, за чотири роки блакитне паливо отримують Мінськ та Рига. Загальна частка видобутку газу з території України становить 60% від території СРСР, тобто Україна стає основним газовидобувним регіоном Радянського Союзу. На мапі України поступово вимальовується розгалужена газотранспортна мережа.

Бурхливий розвиток газотранспортної системи припадає на середину 60-х років. Після введення в експлуатацію в 1967 р. магістрального газопроводу «Долина–Ужгород–Державний кордон» розпочалась подача українського, а потім російського газу в країни Центральної та Західної Європи. Це стало початком функціонування найбільшого до сьогоднішнього часу коридору по транзиту російського газу, а Україна стала однією з найбільших транзитних країн [3].

Перші поставки українського природного газу відбулися до Чехословаччини, що входила до Ради економічної взаємодопомоги. Газ у Європу почали із західноукраїнських родовищ, які на той час ще не були виснажені. Це

був початок радянської довгострокової стратегії з нарощування видобутку газу в Радянському Союзі з метою його експорту.

Тим часом будується перший експортний газогін «Братерство» – від Закарпаття, через гори і море, до Чехословаччини. Далі – до Центральної та Західної Європи. Вихід на європейський ринок обертається вагомим економічним внеском як для галузі, так і для країни в цілому [2].

Починаючи з 1966 р., Україна отримує статус провідної газотранспортної держави світу. Експортні функції, внутрішня газифікація, широкий вжиток газу промисловими підприємствами – всі ці аспекти демонструють стрімке зростання відповідних показників – обсягів та кілометрів.

У 1970 р. за достроковою угодою між СРСР та Німеччиною розпочато транзит західносибірського газу в Європу через територію України. З 1976 р. у експлуатацію вводиться газогін «Союз», що зумовлює початок доби великого експорту газу до країн Центральної та Західної Європи.

На сьогодні Українська газотранспортна система – ГТС – одна з найбільших у світі. Загальна протяжність її труб – 38 тис. км, що майже дорівнює довжині екватора Землі. Протяжність магістральних газопроводів – 22 тис. км. Цього вистачить, щоби 16 разів прокласти трубу через територію України зі сходу на захід. Також у системі є 72 компресорні станції та 12 підземних сховищ газу. Усе це обслуговує майже 20 тис. працівників, з яких близько 300 – диспетчери.

Функціонал ГТС: транспортує газ з українських родовищ українським

споживачам, постачає газ в Україну від європейських постачальників та перекачує російський газ до країн ЄС.

Із здобуттям Україною незалежності у 1991 р. постало питання щодо самостійності нашої системи транзиту та видобутку енергоносіїв. Проте реалії міжнародної ринкової економіки визначили подальші відносини двох держав: газове протистояння Росії та України почалося майже одразу після утворення наших країн.

Перший україно-російський конфлікт виник 20 лютого 1993 р. із заявою голови концерну «Газпром» Рема Вяхірева про намір припинення поставок газу. Через значну заборгованість України в березні «Газпром» підписав у Варшаві угоду про будівництво транзитного газопроводу «Ямал – Західна Європа» в обхід України через територію Польщі. У червні сторони домовилися про перехід на світові ціни на нафту й природний газ. Але вже в серпні експорт енергоресурсів до України вперше був припинений на п'ять днів. Того року Україна вперше розраховується за газ зброєю, віддаючи за нього частину Чорноморського флоту. На той момент борг щодо Росії за газ зріс у багато разів. У відповідь на погрози з боку російської влади українська влада відповідає, що перекриють транзитні газопроводи, по яких Росія веде поставки газу до Західної Європи. Першу міждержавну газову угоду між Україною та Росією було підписано у лютому 1994 р. Передбачалося, що вона має діяти 20 років – до 2005 – і щороку Росія має постачати Україні 50–70 мільярдів кубів газу.

Угода 1994 р. забороняла реекспорт російського газу з території України, але дозволяла покривати газові борги

України за рахунок будівельних робіт на замовлення «Газпрому». На початку березня 1994 р. відбулись перші обмеження щодо поставок газу [5].

Із 1999 р. по 2001 р. за газові борги Україна віддала 8 стратегічних бомбардувальників Ту-160, 3 – Ту-95МС та близько 600 крилатих ракет Х-22, що були складовою далекої авіації, а також всіляке наземне устаткування. При цьому з російського боку постійно лунали звинувачення в тому, що Україна незаконно відбирає газ з транзитної труби. Офіційно українська влада ці вигадки спростовувала. Ще велика кількість військових бомбардувальників мала бути порізана на метал згідно з договором про роззброєння.

Нова міжурядова газова угода між Україною та Росією була підписана восени 2001 р.: «Про умови резервного постачання й оплати російського природного газу в Україну у 2001 році».

Порядок, умови і графік постачання російського природного газу визначаються контрактом, який підписується між «Нафтогазом» і «Газпромом».

Ціна російського природного газу, яка буде поставлятися за цією угодою, на кордоні України і Росії встановлюється у розмірі \$80 за 1 тис. куб. м газу. Україна забезпечує оплату Росії постачання газу частково грошима у доларах США через «Нафтогаз», а несплачена частина вартості природного газу, але не більше за 50% від загальної його вартості, буде складати державний борг України перед РФ.

Датою виникнення відповідної частини боргових зобов'язань України буде останнє число кожного десятиденного періоду, в якому здійснене постачання природного газу в об'ємах, які

підтверджуються актами прийняття-здачі операторів сторін [6].

У 2004 р. було встановлено нову ціну на газ – 50 доларів за тисячу кубометрів згідно з додатковою угодою, підписаною між «Газпромом» і «Нафтогазом». Термін – до 2009 р. Це зниження ціни було зумовлене тим, що російський уряд сподівався на перемогу у президентських виборах Віктора Януковича, який передасть українську ГТС під контроль «Газпрому».

Наприкінці 2005 р. Україні був пред'явлений фактичний ультиматум: до 1 грудня прийняти російську ціну – 160 доларів за тисячу кубометрів. Не погодилися, й до середини грудня пропонується Росією ціна була піднята до 220–230 доларів за тисячу кубометрів.

Газові угоди, підписані в 2005 р. між Україною та Росією, весь час піднімали вартість палива, яка стримувала розвиток економіки України.

Тоді вперше конфлікт, який розгорнувся між Україною та Росією, був названий «газовою війною». Радник президента Росії з економічних питань Андрій Ілларіонов визнав, що в ній Росія застосувала проти України «енергетичну зброю». Україна відмовилась підписувати газовий контракт на 2006 р. Таким чином, на 1 січня 2006 р. єдиним можливим постачальником газу до України ставав «Газпром». При цьому сама Російська Федерація купувала газ у Туркменістані за ціною, яка у десятки разів була меншою.

Станом на 2008 р. ціна за тисячу кубічних метрів газу становила 180 доларів. Прагнучи прибрати «РосУкрЕнерго» як посередника з українського ринку, 2 жовтня Україна та Росія підписали меморандум про ліквідацію посередників.

Борг України за газ становив уже понад 2 млрд. доларів.

3 1 січня 2009 р. подача в Україну газу була припинена. Через декілька днів зменшився транзит газу в європейські країни, а 7 січня – взагалі припинений повністю. Прем'єр-міністр В. Путін заявив, що ціна газу для України становитиме 470 доларів за тисячу метрів кубічних, що втричі перевищувало ціну, закріплену в меморандумі від 2.10.2008 р.

В результаті переговорів між Україною та Росією 18 січня 2009 р. було укладено положення «газових угод», які передбачали абсолютну не вигідність за вартістю російського газу для України та запровадження єдиного монопольного постачальника палива в нашу державу – «Газпрому». Це дало можливість Російській Федерації маніпулювати політикою України, насаджувати не вигідні Україні угоди та рішення.

За транзитною угодою, підписаною «Нафтогазом» і «Газпромом», у 2009 р. Україна мала отримувати 1,7 долара за кожен тисячу кубометрів газу, яка пройшла 100 кілометрів українською ГТС. Таким чином, у 2009 р. «Газпром» витратив на транзит 2 мільярди 350 мільйонів доларів.

Отже, шалений тиск та шантаж з боку Росії в січні 2009 р. під час газового конфлікту, безперечно, мав місце. І енергетична залежність України цьому максимально сприяла.

Дефіцит природного газу в Європі під час російсько-українських криз 2006 та 2009 років був нагадуванням про те, наскільки вразливими є європейські країни через їх залежність від російського експорту природного газу. Як в односторонньому порядку, так і через Європейський Союз європейські країни

почали розробляти стратегії, які б дозволили їм пом'якшити не лише вразливість Європи до суперечок між московськими та транзитними державами-посередниками, а й загальну залежність від енергії з боку Росії.

Метою розв'язання конфлікту також було примусити Європу погодитися на будівництво й відповідне фінансування дорогих та неефективних «Північного» й «Південного» газових потоків. Домігшись фінансування цих проектів європейцями, Росія була б певна, що вони саме в неї купуватимуть додаткові обсяги газу й транспортуватимуть їх по цих газопроводах. Без створення штучної блокади для постачань газу в Україну було дуже важко переконувати раціональних європейців вкладати десятки мільярдів доларів у проекти, які в багато разів дорожчі, ніж фінансування розвитку української ГТС, яка могла б на значно дешевших умовах забезпечити транспортування додаткових обсягів газу [7].

У період 2010 – 2013 рр. російсько-українська газова війна перейшла в нову стадію, яка характеризувалася за кулісним непрозорим переговорним процесом і своєрідним «політичним бартером»: знижки за ціну на газ відпрацьовувалися продовженням оренди військово-морської бази в Севастополі (за Харківськими угодами від 21.04.2010, згідно з якими термін перебування Чорноморського флоту в Севастополі було продовжено до 2042 р.), обіцянкою об'єднати «Нафтогаз» і «Газпром», створити українсько-російський газотранспортний консорціум.

Після перемоги Євромайдану, анексії Криму та початку відкритої агресії Росії на сході України Кремль розпочав третю газову війну, що на першому етапі

включала в себе захоплення і контроль транспортно-енергетичних гілок Криму, нафтогазових потужностей «Чорноморнафтогазу», контроль і приєднання українського шельфу з його ресурсами і подальшим зривом перспективних контрактів; у подальшому контроль Юзівських площ із перспективними родовищами сланцевого газу та великого транспортно-промислового вузла. У середині червня 2014 р. з інтенсифікацією проекту «Новоросія» Росія припинила поставку газу в Україну, відновивши її лише під тиском Єврокомісії й обмеживши до мінімальних обсяги експорту газу до ЄС з метою запобігти реверсу газу в Україну [8].

Радикальне скорочення споживання газу та успіх реверсних постачань на тлі падіння світових цін на вуглеводні, імпорт антрацитового вугілля з неросійських джерел, збільшення обсягів постачання ядерного палива від альтернативного постачальника знизили можливості використання енергетичного компонента гібридної агресії РФ проти України.

У червні 2014 р. компанія «Нафтогаз» подала перший позов до Стокгольмського арбітражу, у жовтні – додатковий позов про транзит газу за контрактом 2009 р. [8]. У свою чергу «Газпром» подав зустрічні позови до «Нафтобазу» за тим же контрактом. Станом на 29 травня 2017 р. сумарні вимоги щодо грошової компенсації «Нафтогазу» і «Газпрому» за контрактом купівлі-продажу і транзитним контрактом становили 30,3 млрд. доларів, водночас вимоги «Газпрому» до української компанії – 47,1 млрд. доларів.

Стокгольмський арбітраж 31 травня 2017 р. задовольнив вимогу

Національного нафтогазового холдингу «Нафтогаз України» про перегляд ціни за укладеним у 2009 р. за часів прем'єрства Юлії Тимошенко контрактом на закупівлю природного газу у російського газового монополіста компанії «Газпром» з урахуванням ринкових умов. Також рішенням Стокгольмського арбітражу було скасовано вимогу «Газпрому» щодо контрактного принципу «бери або плати». 28 лютого 2018 р. «Нафтогаз» отримав остаточне рішення Стокгольмського арбітражу за позовом української компанії до російського газового монополіста «Газпром», згідно з яким арбітраж зобов'язав «Газпром» виплатити «Нафтогазу» 4,63 млрд. доларів. За підсумком розгляду двох справ російський «Газпром» залишився винен українській компанії 2,56 млрд. доларів [8].

Отже, найбільшу роль у розгортанні газових конфліктів відіграли чинники геоекономічного порядку – тиск на європейських споживачів газу з метою фінансування будівництва нових газопроводів в обхід України або ж встановлення контролю над газотранспортною системою України, компенсація Росією збитків, внаслідок падіння світових цін на нафту і газ, за рахунок інших країн та демонстрація своєї сили як монопольного постачальника енергоносіїв в Європу. Вагому роль у розгортанні газових криз відіграла експансіоністська політика Росії, її прагнення посилити свій вплив на країни пострадянського простору, насамперед на Україну, що намагається проводити свою незалежну зовнішню політику. Дії Росії під час газової кризи в першу чергу були спрямовані на агресивність і шантаж, підірив стабільності, намагання представити Україну ненадійним партнером,

що лише посилило економічну кризу в країнах Європи, Україні та самій Росії. Численність та різноманітність причин газових криз спонукає до висновку, що газові конфлікти не були випадковим загостренням стосунків України та Росії у газовій сфері, а стали закономірним наслідком комплексу чинників, більшість з яких залишаються діючими і після ухвалення газової угоди. Шляхом шантажу та обіцянок «дешевого газу» зберегти «особливі умови» формування ціни та залишити Україну у сфері своїх геополітичних інтересів, змусивши відмовитися від курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію [9].

Упродовж усіх років нашої незалежності Росія використовує газ як чинник впливу на українську економіку та політику. Такі дії Кремля стали можливими внаслідок критично високої енергетичної залежності України від Росії, адже від північно-східного сусіда ми отримуємо 73% газу, 80% нафти, увесь обсяг постачання та утилізації ядерного палива, російські нафтові компанії контролюють понад 85% нафтопереробки України та близько 80% внутрішнього ринку паливно-мастильних матеріалів. Імовірні зміни в логістиці поставок газу на газовому ринку Європи вже у відносно недалекому майбутньому можуть мати вельми багатоплановий вплив на українську газову промисловість і суміжні з нею сфери вітчизняної економіки [15].

Для врівноваження російського впливу наша держава має лише один важіль – газотранспортну систему, яка забезпечує 78% транзиту російського газу до країн Європи і Туреччини. Отож зрозуміло, чому Росія прагне прибрати до своїх рук і цей, останній, бастион нашої енергетичної оборони [10].

Мотивуючи тим, що Україна зарекомендувала себе протягом останньої чверті століття як ненадійний транзитний партнер як в очах Росії, так і Європи, Росія зайнялася будівництвом і плануванням трубогонів в обхід України. Побудова обхідних газопроводів з Росії в Європу, на будівництві яких зараз зосередилась Москва, спрямована на подальше послаблення позицій України в цьому стратегічно важливому питанні.

«Південний потік» – планований російсько-італійський проект системи газопроводів, що мав пройти дном Чорного моря з Новоросійська в болгарський порт Варну (або до Румунії) і далі через Балканський півострів в Італію й Австрію.

«Північний потік-2» є розширенням «Північного потоку». Проект «Північний потік» передбачає будівництво і роботу двох гілок газопроводу загальною потужністю 55 млрд. кубометрів газу на рік від узбережжя Росії через Балтійське море до Німеччини. Його траса пролягає паралельно наявному магістральному газопроводу «Північний потік».

Вже сьогодні, із введенням у дію першої гілки газопроводу «Північний потік», обсяг транзиту газу скоротився приблизно на третину. В подальшому ризики для Української ГТС у разі успішної реалізації РФ цього проекту можуть бути катастрофічними.

«Північний потік-2» – загроза для суверенітету України, Молдови та Білорусі. «Північний потік-2» має на меті розширення геостратегічного впливу Росії на Європу шляхом домінування на енергетичному ринку. Уперше «Газпром» матиме прямий безперешкодний доступ до більшості прибуткових західних ринків. Перенаправляючи більшу частину

газу до Німеччини, РФ зможе обійти Україну та більшість країн Центральної та Східної Європи, які покладаються винятково на російський газ. Це створює серйозний виклик енергетичній безпеці Європи і може поставити під загрозу безпеку та суверенітет східних сусідів ЄС: України, Молдови та Білорусі. Це надасть Росії безпрецедентну перевагу на західноєвропейських газових ринках і забезпечить міцний економічний та політичний вплив Москви у Німеччині та ЄС.

На думку політика та дипломата, віцепрем'єр-міністра України (2005) Романа Безсмертного, «Північний потік-2» вносить розкол всередині ЄС і НАТО. Газогінніби ділить Європу на сфери впливу між Москвою та Берліном, ставлячи політику головного локомотива ЄС в залежність від російського газу. Незважаючи на те, що не всі дозволи на використання газогону отримані, Росія продовжує тягнути «Північний потік-2» до Німеччини. «Велика пропагандистсько-корупційна машина Кремля невпинно працює. Десь тиском, десь грошовими корупційними ін'єкціями, десь обіцянками вона вбиває клин в Європейський Союз, перевіряючи на міцність задекларовані європейцями цінності» [11].

Разом з Україною в так звану «сіру зону» потрапляють Польща, Естонія, Литва, Латвія. Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький, виступаючи на конференції FOTAR у Гамбурзі, різко висловився проти «Північного потоку-2»: «...Зараз не до сусідських суперечок – для всіх «на схід від Одри» є очевидним те, що газогін є не економічним, а геополітичним проектом, новою віссю Москва–Берлін. У цій частині Європи добре пам'ятають, чим завершилася

попередня. І що свій кривавий «золотий вересень» був не тільки в Україні, але й в Польщі, Естонії, Литві, Латвії. Коли газ для «старої Європи» буде перекачаний в російсько-німецьку ГТС, що стримає Путіна від повномасштабного вторгнення в Україну – і далі?» [11].

Що стосується економічних втрат України від запуску «Північного потоку-2», то голова правління НАК «Нафтогаз» Андрій Коболев оцінює їх на рівні 3% ВВП країни, а це близько 3 млрд. доларів. Будівництво Росією газопроводу «Північний потік-2» може призвести до збільшення військової присутності РФ на Балтійському морі, у число ризиків також включено посилення курсових і цінних коливань в Україні, збільшення імпортової експансії європейських товарів споживчого напрямку на внутрішньому ринку і введення податку на виведений капітал, яке може привести до втрат державного бюджету в 2019 р. [12].

У листопаді 2018 р. між президентом України та канцлером Німеччини відбулася зустріч, на якій обговорювалась позиція Німеччини щодо «Північного потоку-2». Ангела Меркель заявила, що цей проект розглядається урядом виключно як економічний, як той, що не несе геополітичної загрози для країн Європи, а також запевнила, що з боку Німеччини ведуться переговори з Росією про збереження транзитного потенціалу Україною.

«Турецький потік» – міжнародний проект газопроводу, який прокладено по дну Чорного моря з Анапського району РФ до Туреччини. Далі на кордоні Туреччини та Греції передбачається будівництво газового хабу, через який газ буде відправлятися в європейські країни.

Для будівництва газопроводу на території Росії буде використовуватися раніше побудована інфраструктура для закритого «Південного потоку». Потужність «Турецького потоку» має скласти 50–60 млрд. кубічних метрів газу на рік. Передбачається, що газопровід дасть можливість диверсифікувати поставки російського природного газу до Європи і знизити залежність постачальників і покупців від країн-транзитерів, зокрема від України.

Загрози «Турецького потоку» для української ГТС слід розглядати таким чином, що поставки природного газу в основному будуть «замкнуті» на потребі внутрішнього товарного ринку Туреччини.

Загалом слід відзначити, що хоча цей проект декларується як паритетний, у його реалізації, якщо провести аналіз усіх передумов та переваг, більше зацікавлена Росія, ніж Туреччина [12].

На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що, виходячи з критеріїв фінансово-економічної доцільності, будівництво другої гілки «Турецького потоку» і газотранспортної системи «Північний потік-2» стане можливим лише за наявності на території материкової Європи газотранспортної мережі відповідної потужності, через яку обсяги поставок газу з Росії, що надходять по цих магістралях, могли б далі спрямовуватися до європейських споживачів. А поки така додаткова газотранспортна інфраструктура на Європейському континенті відсутня, «Газпром» не зможе відмовитись від послуг української ГТС хоча б для транзиту таких обсягів свого газу до Європи, як це було в 2014–2016 рр., і залишатиметься його

залежність від послуг української газотранспортної системи.

Для Росії газ – це не просто товар, а інструмент досягнення політичних, економічних і навіть геостратегічних цілей. І ціна на тисячі кубометрів блакитного палива формується аж ніяк не для того, щоб перекрити витрати на видобуток, транспортування й отримати прибуток. А проблема ціни на газ є складовою загальної реінтеграції країн колишнього Радянського Союзу.

Будівництво на повну потужність «Турецького потоку» і «Північного потоку-2» дасть змогу Росії не лише повністю відмовитись від послуг української газотранспортної системи для транспортування свого газу до Європи, а й «розв'яже руки» Росії для повномасштабної військової агресії проти України. Адже в цьому разі бойові дії на значній території нашої держави не перешкоджатимуть транспортуванню російського газу до європейських країн по газопроводах в обхід України. Відкидати, хоча б гіпотетично, наявність у Росії такої мотивації не варто. Можна згадати, що й анексія Криму Росією свого часу видавалась не ймовірною [15].

ЛІТЕРАТУРА

1. Рижиков М.М., Мазурець Ю.О. Вплив енергетичної політики на українсько-російські міждержавні відносини. URL: <http://vmv.kytmu.edu.ua/v/p08/06.pdf>
2. Білявський М. Історія одного відкриття. Газовий промисловості України – 90 років. URL: http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/09/25/144855/view_print/
3. Хронологія історичного розвитку. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/history/xronologiya-storichnogo-rozvitku.html>
4. Історія газового конфлікту: роки незалежності. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2009/01/15/177711/>

5. Зануда А. 20 років україно-російських газових відносин: хочеш миру – готуйся до війни. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/multimedia/2013/02/130207_ukraine_russia_gas_history_new_az.shtml
6. Три «газові» угоди України для Росії. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2001/11/15/2985196/>
7. Газова війна – 2009: чи міг Путін шантажувати Тимошенко? URL: <https://www.unian.ua/politics/502546-gazova-viyna-2009-chi-mig-putin-shantajuvati-timoshenko.html>
8. Газова війна України з Росією. URL: <https://www.unian.ua/theme/1826-gazovaya-voyna-ukrainy-s-rossiyey>
9. Газовий конфлікт: причини і шляхи подолання. URL: <https://dif.org.ua/article/gazoviy-konflikt-prichini-i-shlyakhi-podolannya>
10. Газотранспортна система – зона українських інтересів. URL: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/>
11. Безсмертний Р. Російський газ може спалити всю Європу. URL: <https://glavcom.ua/news/-rosiyskiy-gaz-mozhe-spaliti-vsyu-jevropu-bezsmertniy-547383.html>
12. Вдарить по ВВП: у «Нафтогазі» підрахували збитки України від будівництва «Північного потоку-2». URL: <https://www.5.ua/ekonomika/velychezna-vtrata-u-naftohazipidrakhuvay-zbytky-ukrainy-vid-sporudzhennia-pivnichnoho-potoku-177601.html>
13. Мячина К. Блакитний і політизований. Все, що варто знати про транзит газу в Україні. URL: <http://www.lustrum.com.ua/gas-transit/>
14. Перспективи ГТС України. URL: <https://biz.censor.net.ua/m3059411>
15. Кульницький С. Перспективи розвитку української газової сфери в сучасних умовах. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2816:perspektivi-rozvitku-ukrajinskoji-gazovoji-sferi-v-suchasnikh-umovakh&catid=64&Itemid=376

Енергетична взаємодія України і Росії належить до економічного та політичного складників відносин цих держав. Найбільший політичний аспект на українсько-російські газові відносини має вплив так звана «газова» дипломатія Москви, яка визначає її монопольне становище на континенті, стає інструментом забезпечення її політичних цілей.

Важливим аспектом українсько-російських газових стосунків є вітчизняний стратегічний об'єкт України – газотранспортна система. На сьогоднішній день газові відносини України і Росії регулюються міжнародним контрактом про постачання й транзит газу від 19.01.2009 терміном на 10 років. Також у ньому прописані умови транзиту російського газу до країн Західної Європи через українську ГТС.